Douglas: niet alles goud dat er blinkt

P. R. Hilgen
Landbouwuniversiteit Wageningen

De laatste decennia is de douglas uitgegroeid tot een van de belangrijkste boomsoorten van de Nederlandse bosbouw. Volgens het Meerjarenplan Bosbouw (Anonymus, 1986) moet het areaal van deze soort toenemen van 5 tot 17% van de totale oppervlakte bos. Multifunctioneel bos, waartoe ook de douglas wordt gerekend, zal ruim tweederde van het Nederlandse bos beslaan.

Een vrij nieuw verschijnsel, dat in steeds meer bossen voorkomt, is de sterke uitzaai van de douglas. Deze natuurlijke verjonging kan consequenties hebben voor het functioneren van het bos. In het gebied de Loenermark beginnen plaatselijk de ongemakken, die de spontane douglasverjonging in bossen met een veelzijdige doelstelling kan geven, zichtbaar te worden.

Doelstelling Loenermark

De Loenermark, gelegen ten zuiden van Loenen op de Veluwe, is een bosgebied van de gemeente Apeldoorn. Het beheer van de gemeentelijke dienst Bos, Natuur en Landschap is gericht op multifunctioneel gebruik. Dit blijkt uit de in het beheersplan geformuleerde doelstelling: "het op efficiënte wijze ontwikkelen en duurzaam in stand houden van het bos waarin houtproduktie, mogelijkheden voor extensieve recreatie en natuur- en landschapsbeheer, afgestemd op de natuurlijke mogelijkheden, geïntegreerd tot hun recht komen". Deze doelstelling kan alleen gerealiseerd worden indien het bosbeheer zich richt op instandhouding van de natuurlijke omgeving en op het voortbrengen van kwaliteitshout in lange omlopen.

In het grootste deel van de Loenermark geldt een veelzijdige doelstelling met accent houtproduktie. De groeiplaats biedt hiervoor goede mogelijkheden. Uit oogpunt van een evenwichtige functievervulling wordt gestreefd naar een grotere variatie in samenstelling en structuur van het bos. Mengingen zullen waar mogelijk worden bevorderd. Ter verkrijging van een gevarieerde bosstructuur gaat de voorkeur uit naar lichtboomsoorten boven schaduwboomsoorten.

In een deel van het gebied met een veelzijdige doelstelling, maar accent op natuurvoorwaarden, richt het beheer zich sterk op inheemse soorten en natuurlijke processen.

Figuur 2 Loenermark, afdeling 16d. Gemengd bos van douglas, Japanse lariks, beuk, berk, eik en Corsicaanse den met groepsgewijs natuurlijke verjonging van douglas. Pleksgewijze opslag van douglas.

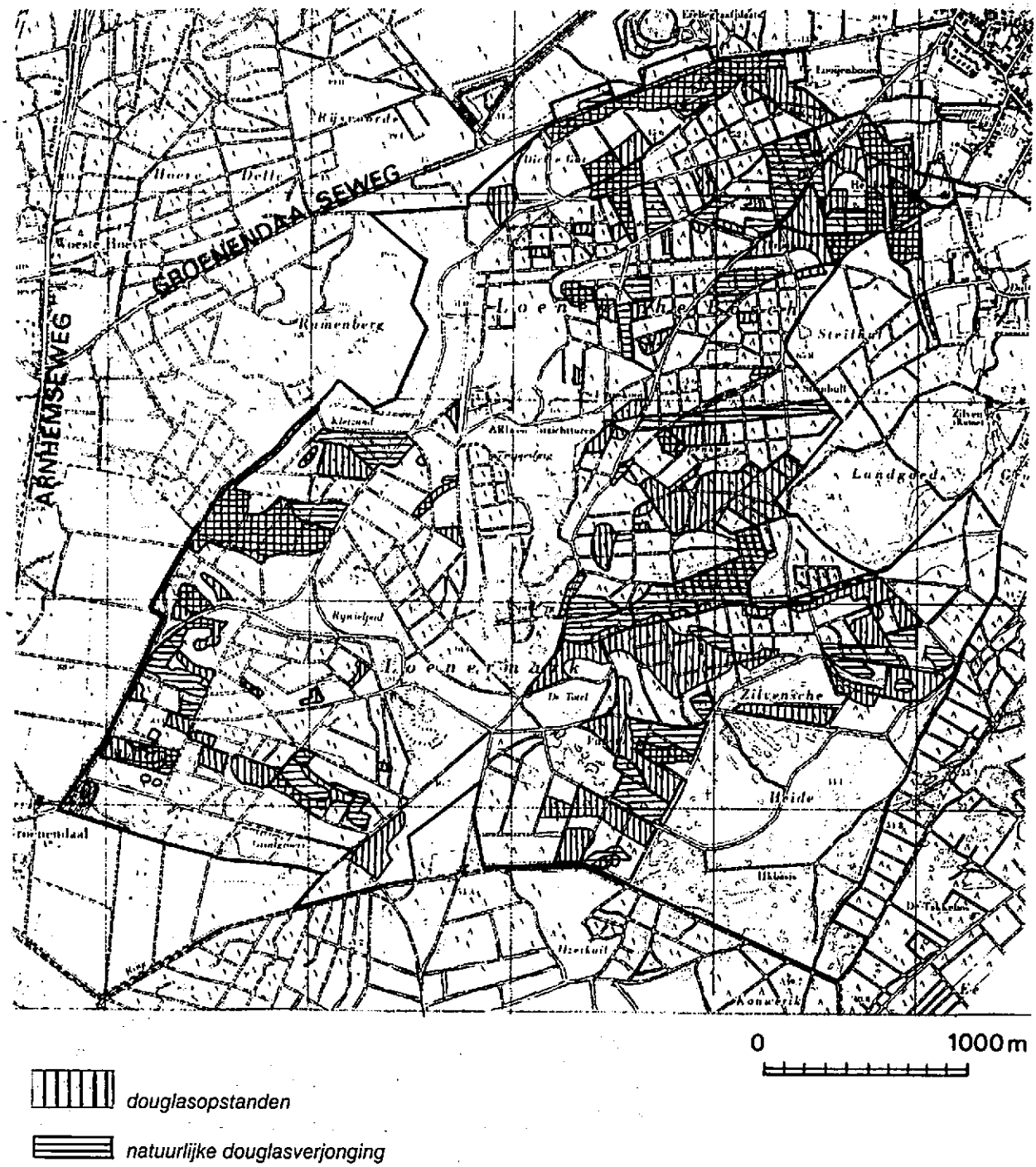

Figuur 1 Verspreiding van opstanden met douglas en van de natuurlijke verjonging van douglas over de Loenermark.

Voorkomen douglas

Na de grove den is de douglas met de Japanse lariks de meest voorkomende boomsoort in de Loenermark. Opstanden met douglas worden verspreid over het hele gebied aangetroffen (zie fig. 1). De meeste zijn tussen de

Figuur 3 Loenermark, afdeling 16d. Zie figuur 2. Let op de plaats van de douglasverjonging: wel onder berk, niet onder beuk.

40 en 50 jaar oud. De douglas komt zowel voor in monocultures als in menging met andere boomsoorten.

Op veel plaatsen wordt natuurlijke verjonging van douglas aangetroffen (zie fig. 1). De verjonging is gebonden aan het voorkomen van moederbomen. Ze vindt niet alleen plaats in opstanden met douglas, maar ook in aangrenzende opstanden voornamelijk van lichtboomsoorten. In de douglasopstanden treedt de verjonging vaak pleksgewijs op in stormgaten (zie fig. 2 en 3). Onder pinus en lariks komt de douglasverjonging meestal verspreid voor in een brede strook langs de zaadbron (zie fig. 4 en 5). De planten worden soms op meer dan 100 meter van de douglasopstand gevonden.

Gevolgen van de natuurlijke verjonging

Het algemene voorkomen van de natuurlijke verjonging van douglas in de Loenermark lijkt consequenties te hebben voor het functioneren van het bos.

Door de plaatselijke massale opslag van douglas ontstaat het gevaar dat de douglas gaat overheersen en andere, inheemse soorten wegconcurreert (zie figuur 2 en 3). Tevens zal door uitbreiding van de schaduwboomsoort douglas de onderbegroeiing in de bossen

Figuur 4 Loenermark, afdeling 18g en 19g. Rechts van de weg een douglasbos met enige Amerikaanse eik en verjongingshorst van douglas (afd. 18g) en links een Oostenrijks dennenbos met opslag van douglas en Japanse lariks (afd. 19g). Verjonging van douglas in een aangrenzende opstand van een lichtboomsoort.

Figuur 5 Loenermark, afdeling 19g. Zie figuur 4.

minder worden. In de Loenermark, waar uit oogpunt van een veelzijdige doelstelling gestreefd wordt naar meer variatie in soortensamenstelling en structuur, worden deze ontwikkelingen als ongewenst beschouwd.

Suggesties voor beheersing

De uitzaai van douglas is een geheel natuurlijk proces. Nu zich binnen dat proces in de Loenermark ongewenste ontwikkelingen voordoen zijn beheersmaatregelen nodig om het proces bij te sturen, om ervoor te zorgen dat de verjonging van de douglas binnen de perken blijft.

Het verjongingsareaal kan worden beperkt door zaadbomen te kappen. In het gebied met accent houtproduktie zullen een aantal douglasopstanden, waar de soort weinig voorkomt, worden omgevormd. In bosgedeelten met accent natuurwaarde wordt voor exoten, met name de douglas, een versnelde kap aangehouden.

Omdat de douglas zich als een schaduwboomsoort gedraagt, zal uitbreiding ook kunnen worden beperkt door opstanden dicht te houden of juist grote open plekken te creëren: in het laatste geval is de concurrentiekracht van lichtboomsoorten groter en mogelijk vol-

Figuur 6 Loenermark, afdeling 13f2. Kapvlakte met groepen natuurlijke verjonging van douglas en Japanse lariks en enige beuk (aangeplant). In grote open plekken is de concurrentiekracht van lichtboomsoorten in de natuurlijke verjonging groter.

doende om de douglas voor te blijven (zie figuur 6). In de Loenermark is dit waargenomen in open plekken waar natuurlijke verjonging van Japanse lariks en douglas voorkomt.

Tenslotte is het mogelijk de verjonging van de douglas af te zetten. Om bijmenging van de verjonging te krijgen kunnen andere soorten, met name beuk, worden aangeplant.

Discussie

De douglas wordt momenteel door velen als broodboom voor de bosbouw in ons land beschouwd met name uit oogpunt van de houtproduktie (Van Tol, 1986). Voor andere functies van het bos ligt de douglas niet zo goed in de markt (Kuper, 1986). Volgens Kuper betekent de keuze voor de douglas een keuze voor houtproduktie, die bovendien moeilijk is bij te stellen. Hij vindt flexibiliteit van het bos belangrijk, omdat de maatschappelijke waardering van het bos aan veranderingen onderhevig is. Lichtboomsoorten zoals eik, grove den en lariks hebben het effect dat de keuze in gebruiksmogelijkheden van het bos groter blijven. Ook volgens het Regionale Bosplan 2-0-Veluwe (1986, concept) zullen de functies bij deze soorten evenwichtiger tot hun recht komen.

Op veel plaatsen op de Veluwe valt de laatste jaren een sterke toename van de natuurlijke verjonging van de douglas waar te nemen. Door het rijpen van de bossen, een beheer dat zich richt op lange omlopen, kleinschalige verjonging en meer ruimte voor natuurlijke processen worden de omstandigheden voor kieming en jeugdgroei er voor de douglas steeds beter op. De douglasverjonging kan consequenties hebben voor het functioneren van het bos. De wenselijkheid van de verjonging is afhankelijk van de beheersdoelstelling en dient hieraan te worden getoetst. In multifunctionele bossen, zoals de Loenermark, kan de natuurlijke ontwikkeling richting douglas tot een ongewenste verschuiving van functies leiden: over het algemeen zal de houtproduktiefunctie toenemen, terwijl de functie natuurwaarden onderdrukt zal worden. Dat wil niet zeggen dat de douglas en zijn natuurlijke verjonging niet zou passen in multi-functioneel bos. In bossen met produktiedoelstellingen (i.t.t. bossen met doelstelling natuurbehoud) heeft de douglas meer armslag. Maar ook daar zal men niet op alle plaatsen douglas willen.

Onderzoek naar het gedrag van de natuurlijke verjonging van douglas en de ontwikkeling van beheersmethodieken, die dit gedrag van de douglas hanteerbaar maken, zijn daarom dringend gewenst.

Voor dit artikel is gebruik gemaakt van gegevens uit het bosbeheersplan Loenermark. Graag wil ik Simon Klingen, die ook heeft meegewerkt aan het opstellen van het beheersplan, bedanken voor zijn commentaar.

Geraadpleegde literatuur

Anonymus, 1986. Meerjarenplan Bosbouw. Regeringsbeslissing. Tweede Kamer, vergaderjaar 1985-1986, 18630, nrs. 5-6.

Anonymus, 1986. Regionaal Bosplan Zuid-Oost Veluwe (concept).

De Groene Ruimte/Dienst B.N.L. Apeldoorn, 1987. Bosbeheersplan Loenermark.

Kuper, J. H. 1986. Enige beheersconsequenties van functietoekenningen in een Veluws bosgebied. Nederlands Bosbouw Tijdschrift 58, blz. 12-20.

Tol, G. van. 1986. Ervaringen met de douglas als broodboom van de Nederlandse Bosbouw. Nederlands Bosbouw Tijdschrift 58, blz. 228-237.